

ՀԻՍՏ ՀՈՂԹՈՂԿՈՄՍՏ

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱՆԱՍՆԱԲՈՒԾԱԿԱՆ ՓՈՐՁԱԿԱՅԱՆ

ԽՐՃԻԹ-ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱՅԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ— ԳՐԲՈՒՅԿ № 1

ՍՈՄՈՆՈՎ Ս. Ն.

ԱՐԵՎԻԼՑԱՆ ԳԱԼԵԳԱՅԻ

(ԱՅԾՈՒԿԻ)

ԱԳՐՈՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ՓՈՐՁԱՐԿՈՒՄԸ

633.2

U-50

ԳՅՈՒՂՀՐԱՏ

1986

ՅԵՐԵՎԱՆ

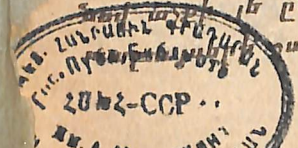
18.918

33.2

50 ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ԳՍԼԵԳԱՆ ԱՐԺԵՔԱՎՈՐ
ԿԵՐԱՐՈՒՅՄ Ե

1932 թվականին Կերերի Համամիութե-
նական Գիտահետազոտական Խնստիտուտի և
Բուսաբանական Խնստիտուտի եքսպեդիցիա-
ների մասնակիցները Հյուսիսային Կովկասի,
Դաղստանի, Հայաստանի և Վրաստանի լեռ-
ների շրջակայքում հավաքեցին նոր կերա-
բույսի՝ արևելյան գալեգայի (այծուկի-КОЗ-
ЛЯТНИК) սերմեր: Վաղորոք կատարված փոշ
շատ մեծ փորձնական ցանքերի հիման վրա
այդ բույսից հավաքված սերմերը ցանվեցին
Մոսկվայի մարզի պայմաններում (Կերերի
Խնստիտուտի փորձնական տնտեսության
մեջ՝ Մոսկվայի մոտ):

Հետևելով արևելյան գալեգայի զար-
գացմանը, հաջողվեց պարզել, թե որ
բույսն ունի գյուղատնտեսության համար
օգտակար մի շարք հատկություններ և դրա-
նից լինելով ընկնում մյուս ընդավոր խո-
տանից, արքում, նախ և առաջ գալե-

գան բաղձամյա բույս ե: Միևնույն վայրում (հողամասում) կարող ե տալ տնտեսականորեն արժեքավոր բերք 8—10 և ավելի տարիների ընթացքում: Արևելյան գալեզան ցրտադիմացկուն ե, չի փտում, հիվանդութիւններին դիմանում ե և վնասատուներին չի տուժում:

Կերերի Խնտիտուտի փորձնական տնտեսությունում ցանելու տարին մի հեկտարին ասացվեց հետևյալ բերքը՝ հում կանաչ մաս—68 ցենտներ, խոտ 20 ցենտներ: Յանքի լերկորդ տարին յերկու քաղից ասացվեց՝ հում կանաչ մասսա—177 ցենտներ, խոտ—57 ցենտներ:

Արևելյան գալեզայի ամենազնահատելի հատկութիւնը նրա վաղ զարնանն աճելու ընդունակութիւնն ե: Այդ հանգամանքը խոշոր նշանակութիւն ունի. դրա շնորհիվ հնարավոր ե լինում գալեզան ոգտագործել վորպես լրացուցիչ կանաչ կեր հենց այն ժամանակ, յերբ կոլանտեսությունն արտադրին կերի պակասութիւն ե զգուս:

Արևելյան գալեզայի կանաչ մասսան հաջողութեամբ կարելի յե ոգտագործել նաեկ վորպես հումուլթ՝ վաղ զարնանային և ուշ աշնանային սիլոս պատրաստելու համար: Վերջապես գալեզան տալիս ե բարձրորակ խոտ, վորը յուր անդանյութերի պարունակութեամբ և մարսելիութեամբ հավասարվում ե այնպիսի առաջնակարգ խոտաբույսերի, ինչպիսիք են յերբնուկը և առվույտը:

Սակայն, այդ արժեքավոր կուլտուրայի տարածումն արգելակվում ե սերմերի բացակայութեան պատճառով: Ներկայումս արևելյան գալեզայի միակ աղբյուրը հանդիսանում են նրա վայրի աճող թփուտները հյուսիսային Կովկասում, Դաղստանում, Հայաստանում և Վրաստանում:

ԳԱԼԵԳԱՅԻ ԲՓՈՒՏՆԵՐԻ ԱՃՄԱՆ ՎԱՅՐԵՐԸ

Բնական պայմաններում գալեզան հանդիպում ե առավելապես լեռների լանջերին՝ ծովի մակերևութից 1200 մետրից վոջ բարձր, հումուսով հարուստ անտառային

հողերում—նոսրացած անտառներում, ծառաթփուռներում և անտառային բացատներում:

Պարզ կոզմնորոշվելու համար ցույց տանք Հայաստանում վայրի գալեգայի արգեն հայտնի թփուտների աճման վայրերը:

Ստեփանավանի շրջանի Գյուլաքարակ գյուղի մոտ—10 հեկտար, Լոռու անասն. տոհմ. խորհրդատեսության շրջակայքում—12 հեկտ., ձիարուծարանի № 72 արոտամասում 10 հեկտ., Կիրովականի շրջանում՝ Կիրովականի փորձնական անտառամասում—8 հեկտար:

Այս ցուցակով բնականաբար չեն ուղարկվում արևելյան գալեգայի վայրի աճող թփուտների վայրերը և տարածությունը: Արևելյան գալեգայի կուլտուրայի հաջողությամբ տարածելն ամբողջապես կախված է նրա նոր թփուտների հետագա հայտարերման, նրա սերմերը հավաքելու և կուլտուրական, լավ մշակված հողերում բազմացնելու աշխատանքից:

ԻՆՉՊԵՍ ՃԱՆԱՉԵԼ ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ԳԱԼԵԳԱՆ ՅԵՎ ՏԱՐԲԵՐԵԼ ՄՅՈՒՍ ԲՈՒՅԱՆԻՑ

Արևելյան գալեգան պատկանում է ընդավորների ընտանիքին, այսինքն՝ այն ընտանիքին, վորին պատկանում է յերեքնուկը, առվույտը, վիկը, կորնգանը և այլն: Արևելյան գալեգան ունի յերկար, լուսափայլ արմատներ, վորոնք թափանցում են հողի ներքին շերտերը 60—80 սմ խորությամբ: Գլխավոր արմատի կողքի ճուղավորումների վրա աճում են բազմաթիվ (240—300 հատ) և տարբեր մեծությամբ ու ձևի պալարներ, վորոնց մեջ կան մանրագույն ելակներ—բակտերիաներ (մանրեններ), վորոնք ընդունակ են ողից յուրացնել ազոտ և նրանով հարստացնել հողը:

Արևելյան գալեգայի ցողունն ուղղականագույն է, ունի փալատականաչ գույն: Ցողունի վողջ ուղղությամբ անցնում են հարթ, վոչ խոր ակոսներ:

Գալեգայի միջին բարձրությունը, բնա-

կան պայմաններում, հասնում է 125—140 սանտիմետրի:

Առանձին բույսերի բարձրությունը հասնում է մինչև 2 մետրի: Գալեզայի ցողունի վրա լինում է 8—9 հիմնական տերև:

Տերևները բարդ են, անզուգափետրային, վորոնց յերկարությունը 14-ից մինչև 26 սանտիմետր է: Յուրաքանչյուր տերև բաղկացած է 9-ից 15 տերևիկներից: Յողունի ներքևի մասում գտնվող տերևիկները ձվաձև են, իսկ վերևի մասում գտնվողները՝ յերկարավուն-ձվաձև: Տերևիկների յերկարությունը հասնում է 4—8 սանտիմետրի, լայնությունը՝ 2,5 սմ, տերևների գույնը՝ ներքևի մասում դեղնավուն-կանաչ է, վերևում՝ մուգ կանաչ: Տերևների յերակավորումը ցանցաձև ներվային է:

Տերևների յեղերքները պատված են թարթչանման մազմզուկներով: Վերին տերևիկը վերջանում է $1\frac{1}{2}$ — 1 սմ յերկարությամբ փոքրիկ փշիկով: Հիմնական տերևնե-

րի գլխավոր միջին յերակները պատված են մանրիկ մազիկներով, վորոնք առանձնապես խիտ են և ուժեղ՝ տերևիկների ամրացման տեղում: Տերևները ցողունին ամրանում են կոթիկների ոգնությունը: Յողունի ներքևի մասում տեղավորված տերևները կոթի յերկարությունը հասնում է 3—16 սանտիմետրի: Յողունի վերևի մասում տեղավորված տերևների կոթիկների յերկարությունը հասնում է 1-ից մինչև 6 սանտիմետրի:

Յուրաքանչյուր բույսի վրա տեղավորված են 3—4 ուղղանիստ ծաղկեփունջ: Նրանցից յուրաքանչյուրն ունի 50—55 ծաղկիկ: Արևելյան գալեզայի ծաղիկները կապույտ են՝ մանրադեղին յերանգով: Նրանք նստած են կարճիկ ծաղկավորիկների վրա:

Գալեզայի պտուղը գծային է, թեթև կերպով ծոված, ծայրը բզաձև սուր է: Ունդի յերկարությունը 3—4 սմ, լայնությունը՝ 2,5—3 միլիմետր: Ունդի մակերեսը հարթ է կամ թեթևակի ալիքավուն ուժեղ արտահայտված յերակավորմամբ: Գալեզայի ուն-

դի (պատիճի) մեջ գտնվում ե 3-ից մինչև 7-ը սերմ: Իրենց ձևով նրանք նման են առվույտի սերմերին, բայց վերջիններից մի քանի անգամ մեծ են: Գալեգալի սերմերը դեղնավուն են:

ԻՆՁՊԵՍ ՏԱՐԲԵՐԵԼ ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ԳԱԼԵԳԱՆ ԴԵՂԱՏՈՒ ԳՍԼԵԳԱՅԻՑ

Արևելյան գալեգալից բացի գոյություն ունի բուսաբանական մեկ ուրիշ այլատեսակ՝ դեղատու գալեգան: Դեղատու գալեգայի հիմնական տարբերություններն արևելյան գալեգալից սրանք են՝

Արևելյան գալեգայի
Սնունդը

Տերևներն ուլալ—ձվա-
ձև են:

Հողի մեջ յեղած մասում
առաջանում ե վերաբնակ:

Ծաղիկները կապույտ
են՝ մանրշաղկապուն յե-
րանքով:

Դեղատու գալեգայի
Սնունդը

Տերևներն ուլալ են ալիք
յերկարավուն ձև:

Վերաբնակ չկա, աբ-
մատն առանցքային ե (կա-
թավոր), շաղկամած, խոբ
մոնում ե հողի մեջ:

Ծաղիկները դուռնա մա-
նրակապուն են: Գոյու-
թյուն ունեն նրանց այ-
լատեսակները՝ ուլալ ե
մարգագուն ծաղիկներով:

Դեղատու գալեգան, վորպես կերային
բույս, նույնպես արժանի յե խոշոր ուշագ-
րության, ե նրա սերմերը նույնպես պետք ե
հավաքել: Սակայն հարկավոր ե ի նկատի ունե-
նալ, վոր չի կարելի արևելյան գալեգալի ե
դեղատու գալեգայի սերմերն իրար հետ խառ-
նել: Յերկու տարբեր տեսակի գալեգաների
ունդերը (պատիճները) ե սերմերն աբ-
տաքին տեսքով միատեսակ են ե տարբե-
րել չի կարելի:

Դրա համար ել անհրաժեշտ ե արևելյան
ե դեղատու գալեգաների սերմերն առանձին
հավաքել ե առանձին ել պահել:

ԳԱԼԵԳԱՅԻ ՍԵՐՄԵՐԻ ՆԱՎԱԲԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

Գալեգալի սերմերի հասունացման ճիշտ
վորոշումը հավաքելու համար ունի խոշոր,
գործնական նշանակություն:

Գալեգալի չհասունացած ժամանակ հա-
վաքված սերմերը վորպես կանոն լինում են
նվաղ ե ունեն ցածր ծլունակություն: Ժա-
մանակին չհավաքված սերմանոցներում սեր-

մերի ուժեղ թափվելու հետևանքով կորուստներ են լինում:

Գալեգայի սերմերի հավաքման համար ճշգրիտ ժամկետներ ցույց տալ հնարավոր չէ, վորովհետև նրանք մեծ չափով կախված են տվյալ տարվա ոգերեվութաբանական պայմաններից: Յերաշտ տարիներին գալեգայի սերմերը հասունանում են ավելի վաղ, քան այն տարիներին, յերբ մթնոլորտային տեղումները (անձրևները) լինում են բավականաչափ, կամ անգամ առատ:

Գալեգայի սերմի հավաքելու համար հասունացած լինելը կարելի չէ վորոշել նրա ունդի (պատիճի) գույնով: Հենց վոր սերմերը հասունանում են, ունդի փեղկերը դառնում են մուգ-դարչնագույն: Բայց գալեգայի սերմերը հասունանում են անհավասարաչափ, ուստի հասած սերմերի թափվելուց խուսափելու համար չպետք է սպասել, մինչև վոր բոլոր ունդերի փեղկերը դառնան մուգ-դարչնագույն:

Սերմերը կարելի չէ սկսել հավաքել աչն

Ժամանակ, յերբ ունդերի 40—50% -ի փեղկերը մուգ-դարչնագույն են, 30—35% -ը բաց դարչնագույն, 15—30% -ը՝ կանաչավուն-դարչնագույն:

ԳԱԼԵԳԱՅԻ ՍԵՐՄԵՐԻ ՀԱՎԱԲՈՒՄԸ, ՄՇԱԿՈՒՄԸ ԶԵՎ ՈԳՏԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

Նկատի ունենալով, վոր մյուս խոտաբույսերի հավաքաբեղում գալեգան աճում է միայնակ փնջերով, կամ վոչ շատ մեծ աճուներով (20—50 քառ. մետրի չափ), նրա սերմերի հավաքը պետք է կատարել ձեռքով, բույսի փնջերից ունդերը պոկելու միջոցով: Գալեգայի ունդերը կարելի չէ կալսել հացահատիկային կուլտուրաների համար, գործածվող վոչ շատ մեծ ձեռքի կալսիչով, իսկ յեթե քանակապես քիչ ե՝ ձեռքով:

Կալսելուց առաջ ունդերը (պատիճները) անհրաժեշտ է լավ չորացնել:

Գալեգայի սերմերը կարելի չէ պահել առանց կալսելու—ունդերով:

Գալեգայի սերմերը հավաքելուց հետո

պետք ե ուղարկել փորձակայանին հետեւյալ հասցեյով.

Յերևան, Նալբանդյան փողոց № 50, Հոգժողկոմատ, Հանրապետական Անասնաբուժական փորձակայան, Կոլտնտ. փորձարկման բաժին:

Սերմերը կարելի չե ուղարկել կալսված, ինչպես և առանց կալսելու—ուռնդերով (պատիճներով):

Գալեզայի կալսված մաքուր սերմի 1 կիլոգրամը գնահատվում ե 10 ռուբլի, առանց կալսելու՝ ուռնդերով—արժե 4 ռուբլի: Պարկիկներում սերմերի հետ միասին պետք ե անպայման դնել նաև լրացված անկետառն (վոր կցվում ե վորպես հավելված) և անպայման ճշտությամբ ցույց տալ սեփական հասցեն, վորպեսզի զրամական արժեքը հնարավոր լինի ուղարկել:

Միաժամանակ գալեզայի հավաքված սերմերը կարելի չե ոգտադործել կոլտնտեսության մեջ փորձնական ցանք կատարելու համար: Իսկ թե ինչպիսի փորձեր կարելի

յե դնել գալեզայի վրա և, ինչպէս պետք ե կատարել այդ փորձերը, այդ մասին փորձակայանը հատուկ հրահանգ կուղարկի այն ժամանակ, չերբ ձեզանից կստանա հարցումներ:

Կոլտնտեսության փորձադաշտում ցանվող գալեզայի սերմերին մուշները նույնպես պետք ե ուղարկել փորձակայանին՝ կցված անկետայի հետ միասին:

ԽՐԶԻԹ-ԼԱՐՈՐԱՏՈՐԻԱՆԵՐԻ ՈՒՇԱԿՐՈՒԹՅԱՆ.

Հանրապետական Անասնաբուծության
փորձակայանը խրճիթ-լաբորատորիաներին
մեթոդական գործնական խորհուրդներով,
անասնաբուծության և կերահայթայթման
հարցերի վերաբերյալ ցուցմունքներով ոգե-
նելու նպատակով Գյուղհրատի հետ կազմում
և ընդս ե ընկալում մատչելի գրքույկներ:

Գրքույկները մեծ մասամբ ունենալու
յին հրահանգների բնույթ, վորոնց մեջ ըն-
տարանվելու յին փորձեր կատարելու նպա-
տակը, փորձերի կազմակերպման տեխնիկան
և հետազոտական գիտողությունների հաշ-
վառման ձևերը:

Յեթե կլինեն կոլտնտեսություններ և
խրճիթ-լաբորատորիաներ, վորոնք ցանկու-
թյուն կունենան անասնապահության և կե-
րահայթայթման հարցերի շուրջը նոր փոր-
ձեր գնել և այդ ուղղությամբ հետազոտու-
թյուններ կատարել, խնդրում ենք այդ մա-
սին հայտնել փորձակայանի կոլտնտեսա-
կան-փորձարկման բաժնին, անհրաժեշտ մե-
թոդական ցուցմունքներ ստանալու համար:

Մեր հասցեն՝ Յերևան, Հոգժուղկամատ, Նալ-
բանդյան № 50, փորձակայան Անասնաբուծական
փորձակայանի փորձարկման բաժին:

Խմբագիր՝ Ս. Իսահակյան, Ն. Մալաթյան
Թարգմ. Մ. Ավետիսյան

Մշակույթի ն. Սարգսյան
Դավիթի լիազոր № 1095

Հրատ. 316

Ցիքած 1500

Պատվեր № 577

Հանձնված է տպագրության 32/VIII 1936 թ.
Մատակարարված է տպագրության 5/X 1936 թ.

Դպրատան տպարան. Նալբանդյան փող. № 1, Յերևան

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0287604

20 кнз.

625

18. 918

С. Н. СИМОНОВ

Опыты по агротехнике
галеги восточной